

Sözcük Dağarcığı

G ö k h a n T o k

Kimi zaman duyarız, gülünç eğlenceli bir durum karşısında “amma da matrak ha” derler. Kimi komik kişiler için de “çok matrak adamdır” tabiri kullanılır. Peki matrak ne demek acaba? Sözlüklerde matrak sözcüğü için iki açıklama var: İlki arapça terk sözcüğünden türetilmiş metruk sözcüğünün bozulmuşu. Terk edilmiş anlamına geliyor. Ne var ki bu sözcüğün bizim sözcüğümüzle ilgisi yok. Bu nedenle ikinci anlamına bakmamız gerekiyor: Osmanlıca’daki matrak sözcüğü Arapça değnek, sopa anlamına gelen mıtrak sözünden türetilmiş. Eskiden uzun sopalarla, genellikle at üzerinde talimler yapılmış. Cirit oyunu benzeri bu oyunda elinde matrakla (sopa) acemileri talim ettiren kişilere de matrakçı deniyormuş. Tarihimizde bu isimle anılan ünlü bir tarihçi ve minyatür sanatçısı var: Matrakçı Nasuh. Kanuni Sultan Süleyman’ın ordusunda İran seferine katıldığını bildiğimiz matrakçı Nasuh’un notları ve minyatürleri bize o dönem hakkında bilgi veriyor. Fakat Nasuh, matrakçı adını elbette çok komik bir adam olduğu için almamış. Adından anlaşıldığı üzere Nasuh, askerlere matrakla talim veren usta bir silahşör olsa gerek. Peki sopa anlamına gelen matrak sözcüğü nasıl olmuş da komik anlamı kazanmış? Genellikle şimşir ağacından yapılan ve dışı sahtianla kaplanan bu sopalarla oyuncular birbirlerine vurup attan düşürmeye çalışırlarmış. Bu oyun sırasında düşenlerin, sendeleyenin, kafasına sopayı yiyenlerin haline halk çok güldüğü için oyunu ilginç ve komik bulmuş. Böylece bu sözcük zamanla komik olan durumlar için kullanılmaya başlamış. Bu oyunu oynayan kişilere

matrakbaz deniyor. Karşındakini attan düşürmek için vuracakmış gibi yapan ama vurmayan, çeşitli oyunlarla rakibine üstün gelmeye çalışan kişilermiş matrakbazlar. Bu sözcük de zamanla çeşitli oyunlarla karşındakini kandırmaya çalışan kişi anlamına bürünmüş ve söz dağarcığımızı madrabaz olarak yerleşmiş.

Yer Adları

Hatay:

Hatay ilimize bu ad Atatürk döneminde verilmişti. Kurtuluş Savaşı’nın ardından Türkiye Cumhuriyeti sınırları dışında kalan ilin kime ait olacağı tartışmaları vardı. Fransız egemenliğinde kalan bölgenin Suriye’ye bırakılması söz konusuydu. Ne var ki Atatürk buna itiraz etmiş ve Hatay’ın kırk asırlık Türk yurdu olduğu şeklindeki ünlü sözünü söylemişti. Buranın kırk asırlık Türk yurdu olarak adlandırılması sözü boş bir söz değildir. MÖ ikinci bin yıl içinde bölge Hitit egemenliğindeydi. Asya’dan Anadolu’ya gelen Hititlerle Türklerin ortak kökenden geldiği tezine dayanarak söylenen bu söz, ilin adını da belirleyecek bir temel oldu. Bölgede Hititlere bağlı Hattena (Khattena yani Khatti-vana / Hatti ülkesi) beyliği bulunuyordu. Hattena beyliğinin bulunduğu bölgenin Türkiye’ye bağlanması, tarih tezine de uygun düşüyordu. Böylece Hatti ülkesini ve Hattena beyliğini çağrıştıran Hatay adı, ilimize isim olarak verildi.

Kısa kısa... Kısa kısa... Kısa kısa...

İnce: Yin sözcüğü eski Türkçe’de kıl, tüy anlamına geliyor. Hatta koyun kıllarına buradan hareketle yün diyoruz. Tıpkı tüy gibi, kıl gibi olan anlamında yince sözcüğü kullanılıyormuş Zamanla sözcüğün başındaki y harfi düşmüş ve bugün kullandığımız sözcük ortaya çıkmış.

Akçe: Ak akçe kara gün içindir diye bir sözümüz var. Osmanlı

döneminde kullanılan bu metal paralar gümüşten yapıldığı için, beyaza çalan parlak renkleri vardı. Akça, ya da akçe denmesi bu yüzdendi.

Valide: Arapça veled (doğmak, doğurmak) sözünden türetilmiş anne anlamındaki sözcük. Aynı kökten mevlid, mevlüt, tevellüt gibi sözcükler de dilimizde kullanılıyor.